

Només hi ha un article centrat estrictament en la literatura catalana en aquest volum. Du el títol «Com treballava Pedrolo» i el signa el catedràtic de la UdL Joan Ramon Veny-Mesquida. La Càtedra Màrius Torres, que dirigeix, va posar a l'abast dels investigadors, en format digital, autògrafs —manuscrits i mecanoscrits— de l'escriptor Manuel de Pedrolo. El curador d'aquest volum miscel·lani fa una descripció d'aquest llegat, centrada en la procedència i la tipologia dels materials. Arriba a conclusions ben sucoses. Permet relativitzar o, si més no, contextualitzar, la idea d'un Pedrolo «escriptor a rajaplo-ma». El llegat indica que preparava, redactava amb diverses versions i revisava els seus escrits.

Les contribucions més breus i, tanmateix, les més íntimes d'aquest volum corresponen als textos de Ramon Sistac (UdL) i Mariàngela Vilallonga (UdG). En l'escrit «Joan Julià-Muné: quaranta anys d'amistat (anècdotes i alguns apunts històrics)», Sistac, membre numerari de la SF de l'IEC i de l'Acadèmia Aragonesa de la Llengua, ens fa un retrat amable i positiu (farcit d'anècdotes divertides) de l'amic estimat, amb qui va treballar durant quaranta anys. Vilallonga, catedràtica de Filologia Llatina i membre numerària de la SF de l'IEC, amb «De Joan Julià», fa parlar el professor homenatjat a través de la carta que li va enviar l'abril del 1975, des de Londres.

Tanca el volum un article que connecta amb la vessant més internacional de Joan Julià-Munné, reconegut sinòfil i director de la Càtedra d'Estudis Asiàtics de la UdL. La doctora LiYun Wang, la primera persona xinesa nativa a elaborar, escriure i defensar una tesi doctoral sobre el català i en català, especialista en fonologia catalana i xinesa, hi aporta l'article «Transferència de l'L1 i ultracorreció: dos processos inversos en la pronunciació dels oclusius i els líquids per part dels aprenents sinòfons del català». L'autora presenta un estudi de camp amb la finalitat d'analitzar la pronunciació real dels fonemes oclusius i líquids dels aprenents sinòfons (vint estudiants universitaris xinesos de la UB). Partint de l'anàlisi contrastiva i l'anàlisi d'errors, arriba a la conclusió que l'ensordiment, la lateralització i la sonorització són interferències de l'L1. La ultracorreció posa de manifest que, per als parlants sinòfons, la distinció sorda-sonora és més difícil de dominar que l'articulació sonora. Aquests resultats esdevenen molt útils per a enfocar la tasca docent, que, com suggereix Wang, ha d'anar dirigida al disseny d'exercicis amb parells mínims (tipus *pot-vot*, *plat-prat*, *col-cor...*).

Com heu pogut comprovar, l'obra ressenyada és un volum extens (voreja les quatre-centes pàgines) i temàticament divers, en què hi han participat investigadors i investigadores de renom i, també, de futur prometedor. Sembla ben bé com si ningú no hagués volgut faltar a aquesta festa d'homenatge a Joan Julià-Muné. Tothom està agraït d'haver pogut formar part de la seva vida. Com diuen les «boquetes» desxifrades de la presentació del volum: «Gràcies, Joan».

Sandra MONTSERRAT
Universitat d'Alacant
Institut d'Estudis Catalans

FREIXA, Judit / GUARDIOLA, M. Isabel / MARTINES, Josep / MONTANÉ, M. Amor (ed.) (2022): *Dictionary of Catalan Neologisms*. Berlin / Bern / Bruxelles / New York / Oxford / Warszawa / Wien: Peter Lang, 428 p.

L'obra veu la llum oportunament en un context social i tecnològic en què, a partir dels resultats del projecte NADIC (Neologismes per a l'actualització del diccionari normatiu), els autors intenten donar resposta, d'una manera adient i encertada, als canvis lingüístics i comunicatius que experimenta la societat actual en el dinàmic espai del coneixement i la informació. Són transformacions que, en conjunt, afecten clarament la forma d'expressar-nos mitjançant nous usos, registres i, com no, unitats lèxiques, potser els elements més evidents, especialment si són préstecs d'unes altres llengües.

En realitat, moltes unitats del corpus del NADIC tenen un valor especialitzat i entre elles destaquen principalment els préstecs, així com procediments poc habituals de formació de neologismes. Què passa

amb aquestes veus al si d'una llengua que cerca la protecció? En un capítol del llibre s'indica que «the major aspiration of every word, to be awarded entry into the dictionary» (p. 136): aquesta visió metafòrica ens mostra que aquests mots viuen en els nostres discursos i viatgen a través de les nostres comunicacions, com a entitats que desitgen existir per sempre i ésser recordades i usades per tots, cosa que atenyen quan apareixen als diccionaris.

Així doncs, a partir del concepte de *neologisme*, entès com a neologisme lexicogràfic en el llibre ressenyat, és a dir, unitat lèxica (simple o complexa) o sentit no inclosos en el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2, de l'Institut d'Estudis Catalans) ni en el *Gran diccionari de la llengua catalana* (publicat per l'Enciclopèdia Catalana), els autors proposen i treballen una sèrie de criteris (i sobretot una manera d'aplicar-los) per a detectar el nombre de neologismes necessaris en una actualització d'aquestes obres esmentades. A continuació, s'analitzen les unitats i sentits seleccionats per a integrar-los en un possible model de llengua representativa de les varietats d'ús i geogràfiques d'aquesta societat dinàmica, però al mateix temps un model que observe la tradició lingüística i el context sociopolític del català i, per descomptat, les necessitats dels parlants. Cal dir que no tots els neologismes (lexicogràfics) són noves paraules, expressions o accepcions, sinó unitats i significats que no han passat determinats filtres (de vegades subjectius) per a ésser publicats en alguns diccionaris.

Tenint en compte l'objectivitat que proporciona la lingüística de corpus, els autors atenen les necessitats d'ús dels parlants a fi de trobar un equilibri entre la prescripció i la protecció, d'una banda, i l'obertura a noves formes comunicatives o realitats, d'una altra; entre la tradició i els models d'altres llengües; o entre el pes de la formalitat (bàsicament del discurs escrit), la semiformalitat i la informalitat.

De fet, en la pràctica quotidiana de la llengua naixen molts dubtes i busquen una guia d'ús en les obres lexicogràfiques, guia que en ocasions no aporten. Tenim en català la forma abreujada de *pel·lícula*, com l'escrivim (amb ela geminada o simple) i com la pronunciem (amb vocal *e* oberta o tancada)? Existeixen *megabyte* o *mega*?, com les escrivim o pronunciem?, són paraules masculines o femenines? En realitat, són unitats que empren en el dia a dia i que no sempre trobem a les obres de referència. A aquestes preguntes i moltes més responen els autors en el llibre que ressenyem.

Encara que *Dictionary of Catalan Neologisms* es fonamenta en el català, la metodologia, reflexions generals i regles es converteixen en una pauta per a l'actualització de neologismes en diccionaris d'unes altres llengües i tradicions, amb la qual cosa valorem positivament la seua aparició en anglés.

Des del punt de vista metodològic, la publicació es caracteritza per un intens rigor científic basat sobretot, dins de la lingüística aplicada, en la lingüística de corpus, però també fa recurs a unes altres disciplines i subdisciplines lingüístiques, entre d'altres, la neologia, la lexicografia (teòrica i pràctica) o la semàntica cognitiva. En tot cas, els autors, a cada capítol, expliquen els conceptes emprats i afavoreixen, doncs, una lectura fàcil dels textos. En general, és destacable la gran coherència metodològica i de criteris entre els investigadors, que dona una veritable sensació d'homogeneïtat, principalment perquè de vegades alguns temes o exemples concrets es comenten en capítols diferents, amb solucions semblants.

Així, després d'una introducció de M. Teresa Cabré i una presentació dels editors, on concreten els objectius de la publicació i les parts, s'inclouen setze capítols, tots ells amb un títol que particularitza d'un mode evident el contingut principal i amb un resum inicial molt aclaridor. A cada capítol es fa esment només de la bibliografia bàsica i actual, ja que al final de l'obra s'incorpora un apartat amb tota la bibliografia, així com un índex molt útil per a trobar els conceptes o paraules clau treballats en tot el llibre.

En aquesta presentació dels editors obtenim algunes dades fonamentals per a comprendre el marc conceptual dels autors. El projecte NADIC es desenvolupa entre 2015 i 2017 a partir del corpus de neologismes elaborat entre 2008 i 2016 per la Xarxa d'Observatoris de Neologia de la Llengua Catalana, amb la intenció d'establir els criteris (i la preeminència entre ells) a l'hora de seleccionar els neologismes per a un diccionari monolingüe general. Destaquem, en conseqüència, que el treball s'orienta cap a un diccionari no especialitzat, a partir d'un corpus que intenta representar, per un costat, les varietats geogràfiques (encara que hi haja, en principi, un pes rellevant de Barcelona) i, per l'altre, una certa

quantitat de variació associada als registres i contextos sobretot de la premsa i les revistes, però també de la ràdio.

En un primer grup de capítols trobem estudis que descriuen excel·lentment els resultats i les reflexions generals derivats del projecte NADIC, així com els processos d'actualització present i històrica de neologismes (entesos sempre com a neologismes lexicogràfics). Al principi, Judit Freixa, com a investigadora principal del NADIC, exposa com s'han triat 927 neologismes per a l'actualització, de manera que fa explícits els vint-i-dos criteris de selecció (alguns d'aquests clarament innovadors) i especialment la ponderació entre ells. L'efecte de l'aplicació dels criteris (alguns amb caràcter exclouent) crea una matriu descriptiva que, després de la ponderació, mostra el caràcter diccionaritzable de les unitats o sentits. Podem destacar que aquesta metodologia és, sense cap dubte, practicable en altres llengües, concretament pel valor de l'objectivitat (gràcies al treball de la lingüística aplicada o específicament de corpus) i perquè la freqüència, establerta com un primer filtre, no suposa en cap moment un criteri únic ni el més rellevant. Així, els neologismes diatòpics prenen fortalesa diccionàrica i representació en el conjunt, encara que la freqüència no siga alta, com a mecanisme per a compensar el major pes en el corpus de la varietat de Barcelona. D'altra banda, entre els criteris descobrim el número deu (o validació pels especialistes), que condueix cap a un cert valor subjectiu, però, al final, després de l'aplicació i ponderació, es revela normalment com un criteri no decisiu, sinó més bé una confirmació del caràcter diccionaritzable.

Després Ivan Solivellas examina, a partir de dades quantitatives i qualitatives, les característiques dels procediments d'innovació lèxica de les unitats i sentits seleccionats, com la derivació i el canvi semàntic, entre d'altres. És interessant observar que, malgrat que els préstecs o calcs d'unes altres llengües (com l'anglès o el castellà) semblen nombrosos en el corpus inicial, i la seua selecció podria afectar greument el caràcter protector i prescriptiu del *DIEC2*, l'ús dels criteris mostra el menor caràcter diccionaritzable d'aquestes unitats, amb excepcions raonades. A la fi, advertim quins són els mecanismes lingüístics que possibiliten que el català continue evolucionant i adaptant-se als canvis socials i materials en tant que sistema comunicatiu viu.

En aquest sentit, Ona Domènech-Bagaria descriu de manera detallada els reptes de la societat de la informació i el coneixement, i el seu dinamisme, presents, per exemple, en les noves necessitats dels registres lingüístics o ciberllenguatge i també en el paper individual de les persones, com els opinants, que serveixen com a models lingüístics. Les seues reflexions sobre el ritme d'actualització de les obres lexicogràfiques, la inclusió d'elements col·loquials o el valor dels préstecs molt estesos (però que no omplim un buit denominatiu) apunten cap a propostes i tradicions inspirades en unes altres cultures, però al mateix temps cap a la col·laboració amb els parlants en la creació del model de llengua.

Per finalitzar aquest grup d'articles més generals, Carolina Santamaria Jordà especifica les raons per a la integració de neologismes en la primera edició del *DIEC*, comentaris que ens permeten comprendre millor el perquè dels objectius del NADIC i les possibles actualitzacions del *DIEC2*. A banda, si tenim en compte el context històric, resulten molt útils les anàlisis i reflexions sobre algunes mostres de formes preses del castellà o creades a partir d'ell i, en general, quines van ser acceptades (i quines podrien ser hui en dia acceptades).

A continuació, comença el grup de capítols dedicats a la descripció dels diferents tipus de neologismes escollits per a l'actualització del *DIEC2*, en els quals s'expliquen, des d'una perspectiva quantitativa i qualitativa, els criteris de selecció i es fan propostes de futur, sempre d'un mode extremadament coherent entre els diversos capítols. Per exemple, Carolina Bastida i M. Amor Montané analitzen específicament els neologismes derivats de noms propis; Jordi Ginebra caracteritza les unitats fraseològiques (principalment col·locacions), incloent els problemes de detecció en el corpus; M. Isabel Guardiola, amb un excel·lent marc teòric, destaca l'oblí de les interjeccions, inserides en el món col·loquial i informal, i comenta els casos obtinguts en el projecte NADIC, sempre en relació amb la seua presència i marques en diversos diccionaris; Joan Julià-Muné examina com diccionaritzar els préstecs d'unes altres llengües quant als aspectes ortogràfics, però especialment tenint en compte els elements fonètics i la pronúncia de les varietats tant orientals com occidentals del català, amb propostes metodològiques que podrien clarament traslladar-se a la diccionarització en unes altres llengües; Elisabet Llopart Saumell

estudia els dobles o variants morfològiques creades a partir de sufixos (en concret, substantius), cerca les semblances i diferències lingüístiques, pragmàtiques, temàtiques..., i, per últim, destaca com podrien incorporar-se i descriure's en els diccionaris, més enllà de les remissions internes entre lemes; finalment, Mercè Lorente Casafont desenvolupa un concepte novedós com el dels neologismes invisibles, sovint inadvertits a causa dels seus mecanismes de creació, però detectats al si del projecte NADIC.

Tot seguit, en el tercer grup d'articles, trobem les anàlisis exhaustives de tres exemples concrets seleccionats pel projecte NADIC com a diccionaritzables. La presentació acurada de les unitats i sentits fa palesos els procediments relacionats amb la neologia. Josep Vicent Garcia Sebastià, des de l'òptica de la semàntica cognitiva, analitza l'expressió *de pa amb fonteta* i ens apropa cap a enfocaments que integren la fraseologia, les varietats geogràfiques i la pragmàtica. Josep Martines, a partir d'abundants fonts, aclareix minuciosament i rigorosament la vida i el viatge de la paraula *figatell* des dels seus orígens fins a la seua entrada a terres valencianes. En conseqüència, demostra no només la vitalitat dels contactes humans, sinó també el paper de la identitat en la creació neològica o en la revitalització de neologismes. Es tracta, indubtablement, d'una recerca molt profunda, amb una atenció considerable al detall. També Caterina Martínez empra la semàntica cognitiva i examina la unitat *preqüela*, en tant que mot creuat, a partir d'exemples de l'anglès i del català i recorrent a dibuixos molt aclaridors de les imatges i relacions conceptuals.

Finalment, arribem al quart conjunt de capítols, units per tractar tots la variació lingüística des de diferents perspectives i que serveixen també per a combinar elements temàtics ja apareguts o comentats en capítols anteriors. Així, Elisenda Bernal i Martí Freixas demanen un major paper del nivell col·loquial a través de l'anàlisi escrupolosa de les dades del projecte NADIC, a més de lemes i també marques de diversos diccionaris, a fi d'aportar propostes constructives i originals que volen eliminar tant la ideologia com la subjectivitat que, en primer lloc, envolten la selecció i descripció d'aquests elements informals i que, en segon lloc, afecten negativament la creació d'un model de llengua inclusiva. Tot seguit, Rosa Estopà, amb una sòlida visió teòrica i a partir dels resultats del NADIC, ens condueix a reflexionar sobre la tria d'unitats o sentits amb valor especialitzat i ofereix suggeriments que tenen en compte les necessitats dels parlants i la varietat de gèneres en el context d'una societat on destaca la democratització del coneixement. En últim lloc, Maria Gené Gil tracta el tema de la selecció de veus dialectals, concepte bàsic del NADIC, per a destacar que aquestes no són sempre novetats, sinó formes o sentits clarament arrelats en determinades regions, però de vegades no acceptats en els diccionaris, malgrat el fet que podrien desenvolupar un paper rellevant en el model lingüístic.

En suma, alguns capítols comparteixen temes transversals i hi aporten anàlisis i propostes destacables i complementàries, sempre amb un sentit crític i constructiu. De fet, els autors són conscients de les seues contribucions, però, alhora, fan observacions que permeten o que permetran millorar els resultats; parlem de revisions que poden referir-se, entre d'altres, a les característiques del corpus (i la varietat de registres que inclou), l'establiment de més criteris lingüístics de selecció d'unitats i sentits (o almenys una major preeminència d'alguns d'ells), el paper dels diccionaris digitals i les seues propietats, el ritme d'actualització dels neologismes i les eines necessàries, la regularització d'algunes normes de la lexicografia (especialment en relació amb els elements col·loquials, els dialectals, les unitats fraseològiques, els usos especialitzats o la informació pragmàtica) i, per finalitzar, la invitació a reflexionar sobre els trets de models lingüístics més descriptius.

En aquest sentit, la metodologia dels autors afavoreix categòricament l'objectivitat en els resultats i mostra, així, un camí encertat cap a la reducció de la subjectivitat dels lingüistes (i sobretot lexicògrafs) a l'hora de treballar els neologismes (lexicogràfics) i, en general, les unitats dels diccionaris. Amb aquests procediments els investigadors volen, d'una banda, superar algunes incoherències existents entre la teoria lingüística, la lexicografia pràctica i la lingüística de corpus i, d'una altra, oferir una imatge dinàmica (i real) de la llengua que possibilita les exigències de la comunicació moderna.

A més, cal afirmar que aquesta objectivitat, d'acord amb els autors, no pot oblidar els parlants, els seus usos i les seues necessitats, ja que formen part, inqüestionablement, de l'existència present i futura del català. De tot això podem inferir que hem de trobar fórmules de col·laboració que, sense trencar radi-

calment amb la tradició, el pes inestimable de les institucions i el treball dels especialistes, atorguen un relatiu empoderament als ciutadans a través dels seus discursos, empoderament de vegades reconegut i valorat en altres models de llengües amb contextos socials i polítics diferents.

En conclusió, l'obra que ressenyem fa un pas endavant, un pas ferm i vigorós, en el camí d'establir un equilibri entre, en primer lloc, la prescripció i la descripció; en segon lloc, la tradició i l'obertura; i, per últim, la formalitat, la semiformalitat i la informalitat. Les propostes suggerides pels autors poden conduir-nos d'una manera notable a superar aquesta cruïlla i arribar sans i estalvis a la nostra destinació: un català dinàmic, modern i inclusiu.

Jaume CLIMENT DE BENITO
Universitat de Klagenfurt

FUSTER, Joan (2023): *Escrits sobre el Tirant lo Blanc*. Estudi, edició i notes de Mireia Ferrando Simón. València: Publicacions de la Universitat de València, 354 p.

L'any 2022 es va celebrar el centenari del naixement de Joan Fuster (Sueca, 1922 - 1992), un dels intel·lectuals més rellevants del País Valencià i un dels escriptors en català, no cal dir-ho, més destacats de tot el segle XX. Aquest centenari va estimular nombrosos estudis i reflexions. L'Acadèmia Valenciana de la Llengua va declarar el 2022 Any Joan Fuster i va promoure tota mena d'activitats. Fuster no va amagar mai, tot el contrari, la seua predilecció pel *Tirant lo Blanc*. A diferència del *Curial e Güelfa*, una novel·la que no li va resultar mai tan atractiva, l'obra de Joanot Martorell l'entretenia i divertia enormement, i aquest vessant lúdic significava, en un text de ficció, tot un repte per a un escriptor que va ser més lector i analista d'assaig i d'història que no de faules. Però, sobretot, l'animava a plantejar (i plantejar-se) problemes sobre el món i les cultures medievals, sobre la societat valenciana del Segle d'Or i sobre la capacitat retòrica de la llengua d'aquells grans escriptors, homes (Vicent Ferrer, Ausiàs March, Roís de Corella) i dones (Isabel de Villena). Algunes de les pàgines més originals, saboroses i fresques —sense deixar de ser erudites, com ara indicarem— que s'han escrit sobre *Tirant lo Blanc* les devem a Fuster, que va saber aplicar la seua aguda crítica a la millor novel·la de les lletres europees del segle XV.

La dedicació de Fuster al *Tirant* mereixia un estudi com el que ens presenta l'autora, madur, acurat, documentat i exhaustiu. Un treball acadèmic, però perfectament entenedor per a qualsevol lector curiós, com la mateixa obra del suecà, de qui mostra textos coneguts i molts que gairebé havien desaparegut d'escena, que els ordena, els comenta dins el context històric i biogràfic de l'autor, els anota, i deixa al remat que ens parlen, com ha de fer la millor crítica. Els textos de Fuster són assajos que mostren una fidelitat extrema cap a la novel·la i, com diu l'autora, «amerats d'una aguda interpretativa privilegiada i d'una gran erudició», des del primer article que li dedicà, la «Hipòtesi sobre el *Tirant*» (1953), fins al darrer, les «Consideracions sobre el *Tirant*» (1991), publicat pòstumament en les *Actes del XIX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (1993). No és estrany, doncs, que el llibre de Mireia Ferrando Simón haja obtingut el Premi Joan Coromines d'Investigació Filològica, Històrica o Cultural (2023), que convoca la Societat Coral El Micalet amb la col·laboració de la Universitat de València. I és tot un encert que passe a formar part de la Col·lecció Càtedra Joan Fuster, que dirigeix la professora Carme Gregori, editada per Publicacions de la Universitat de València (amb la col·laboració de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana).

Ferrando Simón n'havia avançat algunes pàgines, en format d'articles previs, ara revisades i articulades al si d'un llibre que consta, després d'una breu Introducció, de dos parts ben diferenciades: una primera, d'estudi, que titula «“Un clàssic sense arnes ni pols”. Les aproximacions de Joan Fuster al *Tirant lo Blanc*» (p. 17-130); i una segona, «Escrits sobre el *Tirant lo Blanc*» (p. 131-328), que replega els articles de Fuster dedicats totalment o parcial a la novel·la, ara presentats, comentats, editats críticament i acuradament anotats. Acaba un *Epíleg*, que en realitat són les *Conclusions* de l'estudi, seguit de les referències bibliogràfiques i de l'índex onomàstic.